

Албин Зидар
Ален Мешин

НОВЧАНИЦЕ НА ПРОСТОРУ ГРАДИШКЕ 1878-1945.

Албин Зидар
Ален Мешић

НОВЧАНИЦЕ НА ПРОСТОРУ ГРАДИШКЕ 1878-1945.

ИЗДАВАЧ / ЈУ Завичајни музеј Градишка

ЗА ИЗДАВАЧА / Бојан Вујчић, директор

ТЕКСТ / Албин Зидар, Ален Мешић

ЛИКОВНИ УРЕДНИК / Александар Обреновић, виши кустос

ФОТОГРАФИЈЕ / Албин Зидар

ЛЕКТОР / Јелена Шавија, документариста

ТЕХНИЧКА ПОСТАВКА ИЗЛОЖБЕ / Душан Којић, кустос / Перо
Тодоровић, конзерватор

ШТАМПА / Markos design & print studio, Бања Лука

ТИРАЖ / 100 примјерака

ГОДИНА / 2025.

НОВЧАНИЦЕ НА ПРОСТОРУ ГРАДИШКЕ 1878-1945.

Прво помињање банкарства је Хамурабијев законик (1755-1750. п.н.е), у којем наводи права и обавезе банкарског система, као што су зајмови, депозити и сл. Први вид новца, који није био израђен од племенитих метала, појављује се у Картагини 146. п.н.е. који је био исписан на пергаменту или кожи. У Кини 118. п.н.е. појављују се прве обвезнице израђене од коже, а у Лондону су пронађене римске обвезнице из 57. п.н.е. Прве новчанице се појављују у Кини за вријеме Танг династије у 7. вијеку из потребе да трговци не носе огромне количине злата, сребра или бронзе и називали су их „летећим новцем“. Ипак, прве новчанице иза којих стоји нека централизована установа појављују се у Кини у 11. вијеку, за вријеме Сонг династије.

У Европи, прве новчанице од тканине се појављују у Прагу у 10. вијеку, као дио система банкарства Темплара у 12. вијеку. Прве новчанице издаје Штокхолмска банка 1661. год. и њихов оптицајни вијек је био веома

кратак. До појаве сљедећих новчаница требало се још мало причекати, те Банка Енглеске издаје први папирни новац 1695. године. Ове новчанице су израђене за потребе вођења рата против Француске, а Банка Енглеске се на њима обавезала да ће доносиоцу исплатити наведену суму. Темплара су развили систем мјеница које су издавали ходочасницима (потврда да је депонован износ који ће на одредишту ови ходочасници подићи), како на путу не би били опљачкани. Послије су тај систем преузеле банке, имућни појединци и др.

Све до 1844. год. папирни новац су издавале банке, а не држава. То су углавном биле мјенице и обвезнице, док су се прве новчанице, какве ми данас познајемо, појавиле 1833. год. од стране „Bank Charter Acts“. Банка Енглеске 1844. год. уводи прве државне новчанице.

Прве папирне новчанице на простору Градишке су биле издате од стране Отоманске империје, али оне су биле лоше прихваћене од народа. Доста дуго народ није вјеровао да комад папира може вриједити више од злата или сребра. Прво озбиљније кориштење папирног новца долази са доласком Аустроугарске монархије. Прво гулдени, а након монетарне реформе круне.

Ова изложба ће пратити новац од 1878. године, тј. тренутка када Босна и Херцеговина потпада под Аустроугарску монархију, па до краја Другог свјетског рата 1945. године.

Градишка је под Аустроугарском контролом била од 1878. до 1918. године. За то вријеме је дошло до реформе монете 1892. године, када је компликовани систем кројцера, флорина, гулдена, талира, замијењен декадним системом, гдје се 1 круна дијелила на 100 филира.

Завршетком Првог свјетског рата и поразом Аустроугарске монархије, настаје нова држава – Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, или скраћено Краљевина СХС. У периоду 1918-1921. год. монетарни систем је био хаотичан, јер самим распадом Аустроугарске монархије је настало много нових држава, а штампарије новца су биле претрпане наруџбама. Због недостатка новца у многим европским државама дошло је до нострификовања старих валута (печатирање), али и издавања новца из нужде (њем. *notgeld*). То се дешавало у Француској, Њемачкој, Белгији, Италији, Аустрији, па и у Краљевини СХС.

Прво је дошло до нострификације круна разним локалним печатима, а затим и под контролом Министарства финансија. Проблем са фалсификовањем печата, а и маркица којима су нострификовали новац, постао је енорман. Зато се појављују прве новчанице 1919. год. са номиналом у динарима и крунама у односу 1:4. Тек 1920. год. круне одлазе у историју и остаје само динар. Прва таква новчаница је 10 динара, а занимљиво је да је то и једина новчаница са простора бивше Југославије која је штампана у Сједињеним Америчким Државама. 1926.

год. излази прва новчаница коју је штампао Завод за израду новчаница (ЗИН) у Београду. Тридесете године прошлог вијека доносе и прву појаву резервног новца на овим просторима. То је новац који је урађен, али није пуштен у оптицај, а служио је за случај да дође до иностраног упумпавања лажног новца. Неке од ових новчаница су пуштене у оптицај 1941. год., а неке су се појавиле исте године, али тек након бијега краља Петра II из Југославије. Једна од тих новчаница је и 1000 динара (1935), с приказом три коњаника. Проглашена је за најљепшу новчаницу 20. вијека.

Градишка је за вријеме Другог свјетског рата потпала под Независну Државу Хрватску (НДХ), која је била марионетска власт њемачког Трећег рајха. Валута НДХ је била куна, која је углавном штампана у Њемачкој штампарији „Giesecke & Devrient“, а неке мање апоене су штампали у Загребу. Занимљивост је да су ове куне (период НДХ) и куне из 1993. год. штампане у истој штампарији. Паралелно са кунама у оптицају су се појављивале и рајхсмарке.

Од 1944. год. на ослобођеним територијама кориштен је динар Демократске Федеративне Југославије (ДФЈ), која ће наредне године промијенити име у Федеративна Народна Република Југославије (ФНРЈ). На овим новчаницама је приказан војник с пушком, а гравура је дјело Вељка А. Куна. Први контингент је рађен у Москви, док је послије ослобођења Београда штампање настављено у ЗИН-у.

ÖSTERREICHISCH-UNGARISCHE BANK
DIESE BANKNOTE BEI IHREN
FILIALEN IN WIEN UND BUDAPEST
SOFORT AUF VERLANGEN
EINE KRONE
IN GESETZLICHEM METALLGELDE.
WIEN, 1. DEZEMBER 1916

Generalrat
GENERALRAT-ÜTANACSOS

AZ OSZTRÁK-
MAGYAR BANK
E BANKJEGYERT BAR KI KIVÁRN.
SÁGARA AZONNAL FIZET BECSJ.
ES BUDAPESTI FŐINTÉZETÉNEK.
EGY KORONA
TÖRVÉNYES ERŐSZENZI.
BESZ. 1916. ÉVI DECEMBER 1.-ÉN

Generalsekretár
GENERALSEKRETÁR-VEZÉRTITKÁR

DVE KORUNY
DVE KORUNY
DVE KORUNY
DVE KORUNY
DVE KORUNY
DVE KORUNY

ZWEI KRONEN

DIESE BANKNOTE BEI
HAUPTANSTALTEN IN WIEN
SOFORT AUF VERLANGEN
IN GESETZLICHEM METALLGELDE.

АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

1000 круна 1902. АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

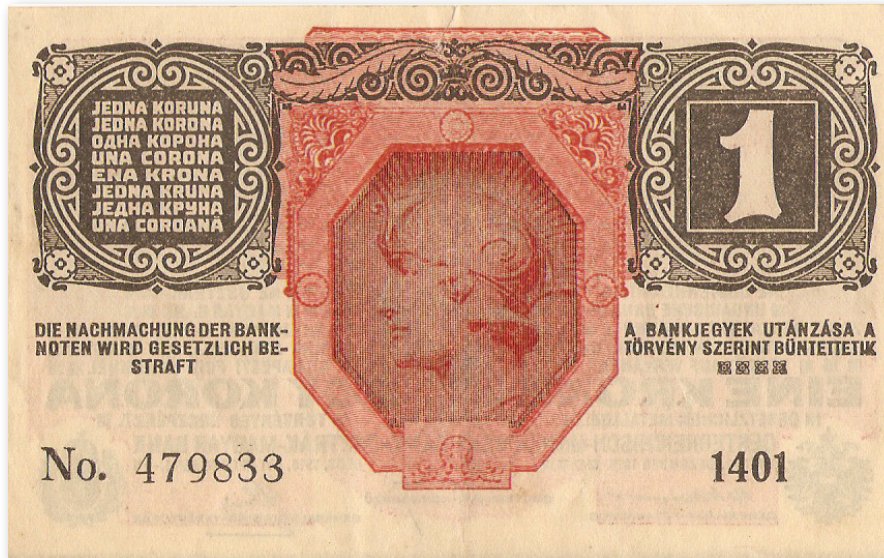
50 крона 1914. АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

20 КРУНА 1907. АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

2 КРУНЕ 1914. АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

1 КРУНА 1916. АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

1 ГУЛДЕН / ФОРИНТ 1882. АУСТРОУГАРСКА МОНАРХИЈА

Ковидне мочурица казни
о прогласила Криптиног
лика који вјесле за кривце
от правде за Лавног Новаца

КРАЉЕВИНА СХС

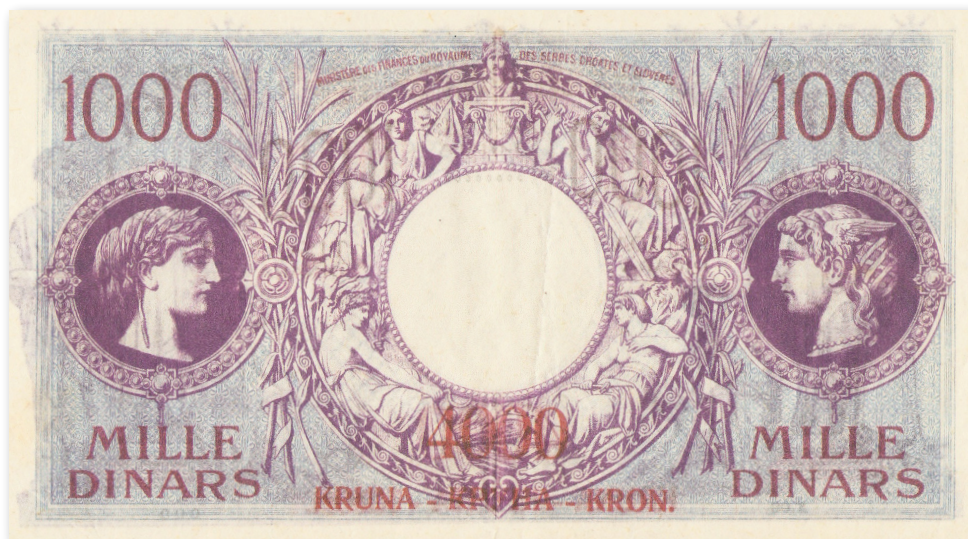
1000 КРУНА 1902. СА ПЕЧАТОМ БОС. ГРАДИШКА 1919. КРАЉЕВИНА СХС

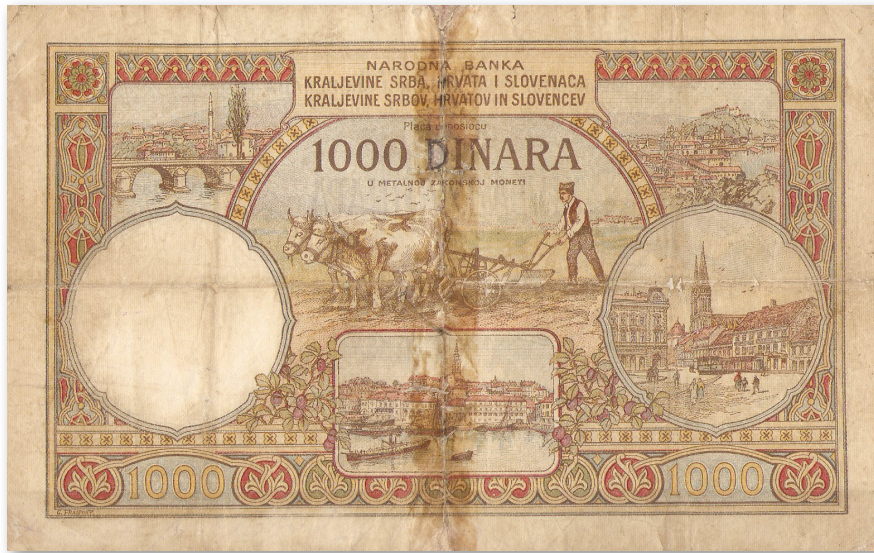
20 ДИНАРА / 80 КРУНА 1919. КРАЉЕВИНА СХС

100 ДИНАРА / 400 КРУНА 1919. КРАЉЕВИНА СХС

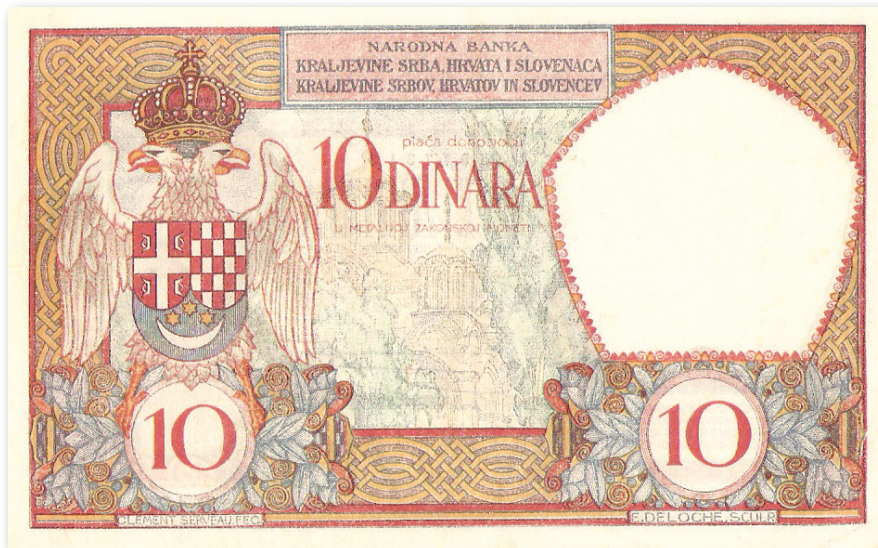

1000 ДИНАРА / 4000 КРУНА 1919. КРАЉЕВИНА СХС

1000 ДИНАРА 1920. КРАЉЕВИНА СХС

10 ДИНАРА 1926. КРАЉЕВИНА СХС

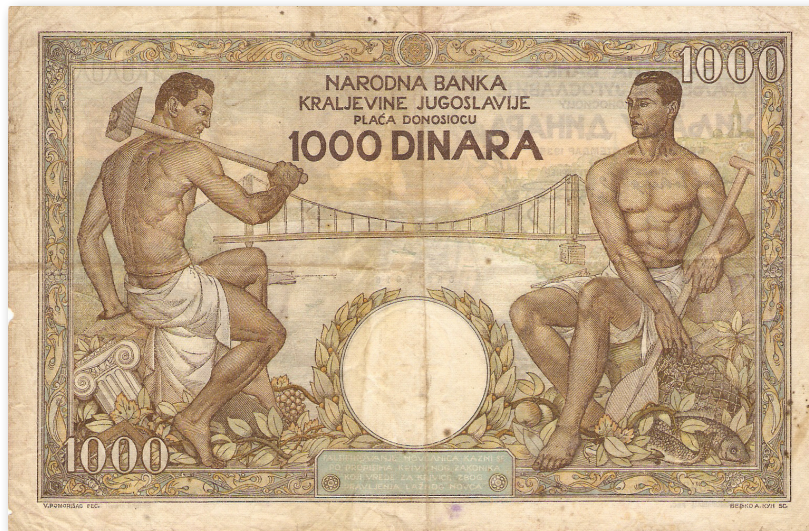

ЈУГ КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

10.000 ДИНАРА 1936. КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

1000 ДИНАРА 1935. КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

500 ДИНАРА 1935. КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

50 ДИНАРА 1931. КРАЈЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

20 ДИНАРА 1936. КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

10 ДИНАРА 1929. КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

ZUR ZAHLUNG VON...
VERBOTEN.

10

Zwanzig Reichsmark
auf Grund der Berechnung
beizubehalten.
Verwaltung
beizubehalten

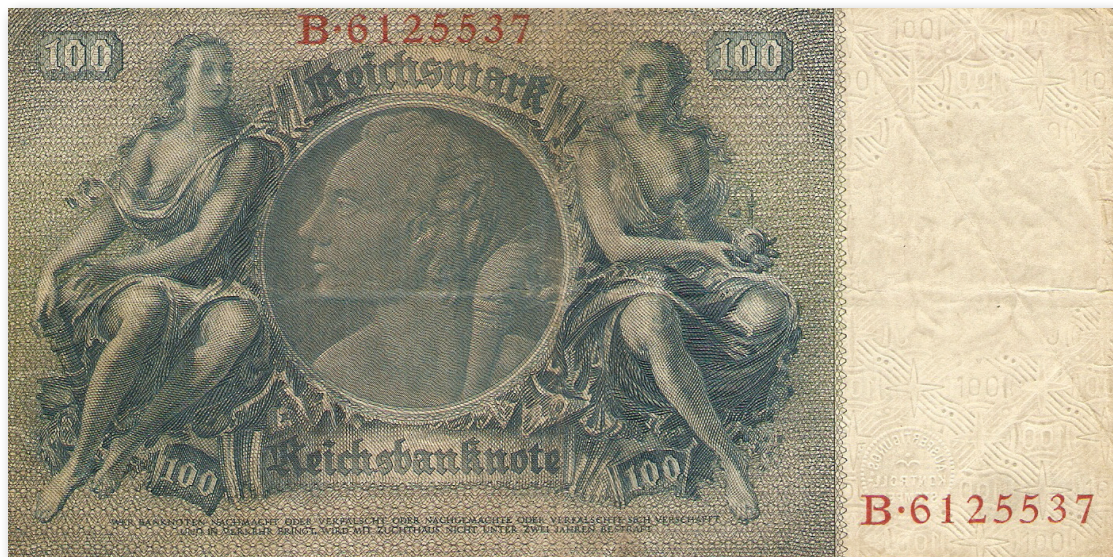
20

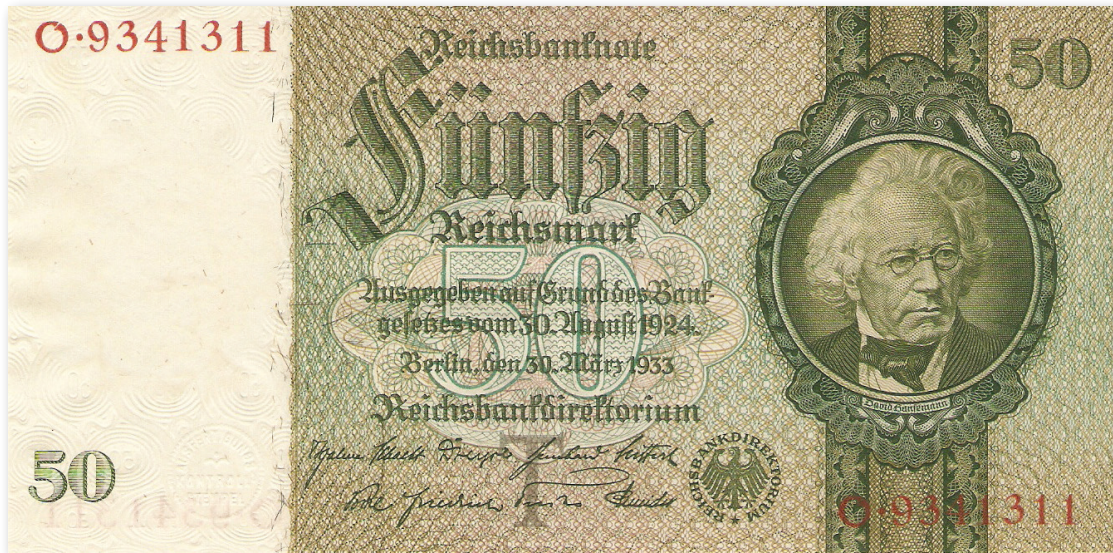
20

ТРЕЋИ ПАУК

100 марка 1935. НЕМАЧКА – ТРЕЋИ РАЈХ

50 марка 1933. НЬЕМАЧКА – ТРЕЋИ РАЈХ

20 марка 1939. НЕМАЧКА – ТРЕЋИ РАЈХ

20 марка - без датума; за окупиране територије. ЊЕМАЧКА – ТРЕЋИ РАЈХ

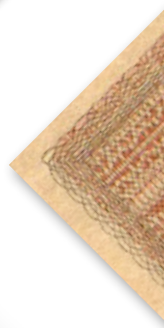

10 марка 1944.Вермахт. НЬЕМАЧКА – ТРЕЋИ РАЈХ

1 марка 1944. варијанта 2, Вермахт. ЊЕМАЧКА – ТРЕЋИ РАЈХ

HRX

5000 КУНА 1943. НДХ

500 КУНА 1941. НДХ

100 КУНА 1943. НДХ

50 КУНА 1941. НДХ

50 БАНИЦА 1942. НДХ

1 КУНА 1942. НДХ

ДИНАР

KRIVOTVOREN
SE KAZNJAVA
PO ZAKONU

5

ТИХИТОРА

5

FALSIFIKAT
SE KAZNUJE PO ZAKONU

5

ФАЛСИФИКОВАЊЕ
СЕ КАЗЊАВА ПО ЗАКОНУ

ДИНАРА 5 DINARJEV
ДИНАРИ

ВАЛСИФИКУВАЊЕТО
СЕ КАЗНУВА ПО ЗАКОНУ

5

KRIVOTVORENJE
SE KAZNJAVA PO ZAKONU

ПОД ПУБЛИЧНОСТА

ТО
ПО

ДФЛ

1000 ДИНАРА 1944. ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

500 ДИНАРА 1944. ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

100 ДИНАРА 1944. ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

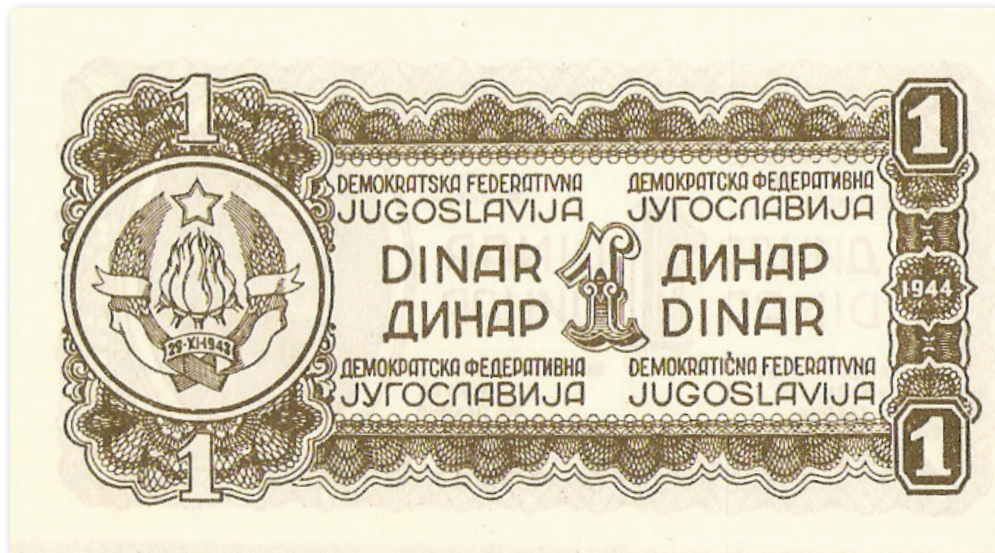

50 ДИНАРА 1944. ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

5 ДИНАРА 1944. ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

1 ДИНАР 1944. ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

